

NAGLASCI IMENICA MUŠKOG RODA U SJEVERNOPODGORSKOM GOVORU

Naglasni opis glagolskog sustava sjevernopodgorskoga govora, naglašavanje brojnih informanata kojima je novoštokavska ikavština startni jezik i, na kraju, ovaj opis imenica muškog roda pokazuju da novoštokavska akcentuacija zapadnog, mlađeg ikavskog dijalekta danas živi u dva idioma: u svom iskonskom zapadnom dijelektu i u književnom jeziku. Nije potrebno isticati koliko to značenje ima za cijelo područje hrvatskoga književnog jezika kad se uzme u obzir kompaktnost i veličina toga novoštokavskog dijalekta, koji je uopće najviše utjecao i utječe na oblikovanje našeg naglašavanja.¹

Dakle, naglasni sustav što se dijelom ocrtava i u ovom radu — jezgra jezičnog osjećaja zapadnih novoštokavaca — jest fenomen koji zaslužuje dvostruku pažnju: kao bitnost koja živi u jednom idiomu pola tisućljeća i u drugom, tj. u književnom jeziku, na podlozi drugačijeg izgovora a dijelom i drugačije morfologije, ostaje na globalnom planu jezičnog očitovanja (valja izuzeti uglavnom glumce i spikere) — netaknuta više od stotinu godina unatoč drugačijoj kodificiranoj normi. Ukratko: jedno od bitnih obilježja hrvatskoga književnog jezika u pripadnika zapadnog, mlađeg ikavskog dijalekta jest: ZAPADNO NOVOSTOKAVSKO NAGLAŠAVANJE.

Kodifikatori naše naglasne norme, polazeći od normativnih ishodišta Vuka Karadžića i Đure Daničića, dakle uglavnom od knjiga, prenosili su isto naglasno gradivo, zaobilazeći činjenicu da zapadni novoštokavci i na razini dijalekta i književnog jezika govore svoje naglaske, npr. bik, kròv, stvòr, vâlòvi, zàdâtākā, čudòtvòrācā itd., a ne bîk, kròv, stvòr, vâlòvi, zàdâtākā, čudòtvòrācā itd. Ako su i jedni i drugi naglasci novoštokavski, onda otpada razlog da jezični priručnici, makar to bilo i samo slovom, propisuju zapadnim štokavoima drugačiji oblik govornog, zvučnog disanja.

Globalnu tvrdnju (dosad provjerenu u glagolskom sustavu i brojnim primjerima naglašavanja drugih vrsta riječi i njihovih oblika) — da zapadni novoštokavci zadržavaju svoj naglasni sustav i u književnom jeziku unatoč drugačijoj propisanoj normi — treba provjeriti u svim pojedinostima naglašavanja, pa je put od jednoga narodnoga govora i, zatim, od cjeline zapadnog novoštokavskog dijalekta do uporabne norme intelektualaca toga startnog jezika — posve prirodan.

¹ Tu misao ističe, uzimajući u obzir sve novoštokavske govore »u SR Hrvatskoj i u bosanskim i zapadnohercegovačkim dijelovima SR BiH«, D. Brozović u članku »Uz jedno vrijedno, ali kontroverzno akcentološko djelo — razmišljanje o genezi, sustavu i normi (Josip Matešić, Der Wortakzent in der serbokroatischen Schriftsprache, Heidelberg, Carl Winter—Universitätsverlag, 1970., 8°, 345 str.)«, Jezik XIX/3—4/1972.

Sjevernopodgorskim² se govorom u ovom radu naziva govor zapadnog, mlađeg ikavskog dijalekta kojim se govori u sjevernom dijelu³ Velebitskog podgorja od Ivanče na sjeverozapadu do crte što povezuje Vranjak, Dušikravu i Štokić Podove na jugoistoku. Zapadna je granica tom govoru Velebitski kanal, a istočna viši, nenaseljeni dijelovi Velebita.

Sjeverozapadna je granica određena po tome što se na području Stari-grada lična zamjenica upotrebljava u istom liku kao u književnom jeziku: *ón, òna, òno*, a u SP ta zamjenica glasi: *ún, ùna, ùno*. Zatim, na starigradskom su području dugi naglasci i zanaglasne dužine nešto duži nego u SP a naglasni podtip *lísac—lísca* ima sjevernije od Ivanče pretežno dugosilazni naglasak u genitivu množine: *lísācā*, gdje je u SP dugouzlazni: *lísācā*. Jugoistočna je međa utvrđena po izgovoru glasovnih skupina *—om—, —on—, —onj—*, koje na području Prizne pokazuju jaku tendenciju prema *—um—, —un—, —unj—*, npr. *kumárac*, s *vèlikūn*, *mūkūn*, *kūnji* itd., a u SP ta se skupina izgovara s jasnim samoglasnikom *o*: *komárac*, s *vèlikōn* *mūkōn*, *kōnji*. Drugo je razlikovno obilježje prižanjškoga govora čuvanje samoglasnika i gdje je u SP reduciran; tako se na području Prizne kaže: *čòvik*, *nòsić*, a u SP *čòvka* *nòsćo*. Silazna se intonacija u podtipu *sívac—sívca*, dakle *sívācā*, pretežno javlja već u Dušikravi, šireći se na područje Prizne. Zbog takva naglasaka u Dušikravi, moglo bi se i ovo područje od tri-četiri zaselka isključiti iz SP, ali je govor Dušikrave po svim drugim osobinama jednak SP, pa i u narodu živi misao da drugačije govore tek Prižnjani i Starigraci.

Odmah se uočava da su među ovim govorima naglasne razlike posve neznatne, pa se može zapitati zašto su spomenute izofone uopće uzete u obzir. Ishodišna je pretpostavka (sad već dijelom potvrđena) ovog naglasnog ispitivanja da je na području cijelog mlađeg ikavskog dijalekta isti naglasni sustav (pojedinačne razlike sigurno postoje, neke su od njih već i spomenute), ali se u ovom radu ide za tim da se uz istraživanje sustava zabilježi što više naglasnih jedinica, a potonje bi bilo jako otežano ako bi se istodobno uzeli u obzir i drugi govori jer bi se jedinice, zbog glasovnih razlika, morale bilježiti dvostruko i trostruko. Dakle, vertikalno istraživanje koje obuhvaća i sustav i (bar) većinu naglasnih jedinica bit će izvršeno u SP, a horizontalno ispitivanje, kojemu je cilj uglavnom opseg sustava, bit će postupno prošireno na cijelo područje zapadnog, mlađeg ikavskog dijalekta.

Leksičke jedinice u ovom radu uzete su prema knjizi Srpski akcenti,⁴ dopunjene prema knjizi Studije o hrvatskom akcentu⁵ i prema Gramatici Brabec—Hrste—Živković.⁶ Određeni broj riječi dodan je po osobnom sjećanju i iz jezične prakse informanata. Svim sam jedinicama (prilagodivši ih dakako podgorskom izgovoru) sam zabilježio naglasake, a zatim sve provjerio prema naglašavanju ovih informanata: Milana Balena iz Balenske Drage, Lucije Vukušić iz Živih Bunara i Mare Šegote iz Pejica. Svaki je informant dao naglasne podatke za dio jedinica, pa su svi zajedno obuhvatili sve

² U daljnjem se tekstu sjevernopodgorski govor obilježava siglom SP.

³ Južni dio toga govora zahvaća i najsjevernije područje srednjega Podgorja.

⁴ Đuro Daničić, Srpski akcenti, Srpska kraljevska akademija, Beograd—Zemun, 1925.

⁵ Armin Pavić, Studije o hrvatskom akcentu, Rad JAZU, knjiga 59, Zagreb, 1881.

⁶ Brabec—Hrste—Živković, Gramatika hrvatskosrpskoga jezika, Školska knjiga Zagreb, 1965.

podtipove i sve različne naglasne jedinice sa svim jednakim jedinicama.⁷ Budući da se istražuje koherentnost sustava, a ne pojedinačna empirija,⁸ sporna su mjesta razrješavana pomoću drugih informanata, kojih je bilo mnogo, pa se ovdje poimence i ne spominju. Radi utvrđivanja naglasnih granica SP, dali su podatke po sažetijem postupku: Matilda Štokić sa Štokić Podova, Nikola i Mara Tićak iz Dušikrave i Marko Miškulin iz Ivanče. Svima im najljepše zahvaljujem na suradnji i nesebičnu trudu.

GLASOVNA I MORFOLOŠKA OBILJEŽJA SP

Ovdje će se govoriti samo o onim glasovnim i morfološkim oznakama SP koje dolaze u obzir pri bilježenju naglasnih jedinica imenica muškog roda.

1. U SP reducira se kratko zanaglasno *i* kad nije u korijenu, osnovnom nastavku —iv, —ljiv ni ispred suglasnika *g*. Pri tom ćemo prema samoglasniku *i* koji je bio u posljednjem, zatvorenom slogu dobiti reducirani samoglasnik na kraju riječi: čovik—čovkə, nòsić—nòsćə pàrip—pàrpə, obišenjáković—obišenjákovćə. Ako je *i* bilo u sredini riječi iza poluotvornoga glasa *n* pred kojim je još jedan suglasnik, reducirani će se samoglasnik pojaviti ispred sonanta *n*: Brìsničār—Brìsənćār, tàmnićār—tàmənćār, Kòstajničān—Kòstajənćān. Reducirani samoglasnik, napokon, može ostati na istomu mjestu: učitelj—učətelj, pàzitelj—pəzətelj, Spàsitelj—Spàsətelj. Primjeri za one slučajeve kad se ne reducira kratko zanaglasno *i*: šišmiš, opis; laživ—laživac, kràdljiv—kràdljivac, smùtljiv—smùtljivac; bìlig, bùbrig, vèrigə. Riječ tēpih došla je u SP kasnije. Iznimno se samoglasnik *i* reducira i u korijenu kad je ovaj potonji drugi dio glagolske složenice: dòbtə, pòptə, zàbtə; dòbəla, zàbəla, sàkrla. U posljednjem se primjeru zbog nestanka samoglasnika *i* vokaliziralo suglasno *r*.

2. Nema prijeglasa o//e u instrumentalu jednine ni u nominativu, dativu, lokativu i instrumentalu množine: kràjon, mùžon; kràjovə, mùžovə, kràjovīn, mùžovīn.

3. Ne provodi se dosljedno druga palatalizacija: brkə i brcə; rəzlogə, brlogə, ali vra zə, rozə.

4. Prema dočetnom suglasniku *m* koji u književnom jeziku stoji u instrumentalu jednine; dativu, lokativu i instrumentalu množine, u SP je suglasnik *n*: kònjem—kònjon, srpom—srpon; kònjima—kònjīn, sřpovima—sřpovīn.

5. Česta je kratka množina: mišə, borə, kràljə, bùbnjə.

6. Imenice na —in gube taj nastavak i u jednini i u množini: brđān, Křčan, Líčan, Kārlovčān.

7. Uvijek je dug nastavak u dativu, lokativu i instrumentalu množine: kònjīn, bòrīn, dānīn, mājstorīn.⁹

⁷ Termini su objašnjeni u odjeljku Mjerila podjele imenica muškog roda na tipove, podtipove i različite naglasne jedinice.

⁸ Vidi o tome članak R. Katličića: Oko temelja jezikoslovlja, *Suvremena lingvistika* 9, Zagreb 1974.

⁹ To je jedina naglasna oznaka SP koja se može smatrati dijalektalnom.

MJERILA PODJELE IMENICA MUSKOG RODA NA TIPOVE, PODTIPOVE I RAZLICITE NAGLASNE JEDINICE

Odmah treba istaći da je u ovom radu težište na tomu kakvi su naglasci jer od toga zavisi biće riječi, pa i biće jezika. Pitanje tipologije u drugom je planu. Pa ipak, ni to se pitanje ne da mimoći.

Sve sam imenice muškog roda razvrstao u dva tipa. U prvi idu imenice koje mijenjaju naglaske po posebnim pravilima. U drugi se tip ubrajaju sve imenice koje ne mijenjaju svoga naglasaka, ili ga mijenjaju po općim pravilima,¹⁰ od kojih su za imenice muškog roda relevantna dva:

1. Ako je u genitivu množine nastavak —a, duga su uvijek dva posljednja sloga: kòsācā, jedīnācā. Pri tom se i kratki naglasak koji bi se našao na preposljednjem slogu mijenja u dugi, zadržavajući svoju intonaciju: svāti—svātā, kònji—kónjā.

2. Samoglasnik se dulji kad se nađe pred suglasničkim skupom u kojem je prvi glas poluotvoren (j, l, lj, m, n, nj, r, v). To je duljenje po položaju: jārāc—jārca, pōnēdāljak—pōnēdīljka.

Prvi se naglasni tip dijeli na petnaest podtipova.

Drugi se tip razvrstava na dvadeset četiri različite naglasne jedinice. Mjerila su ovog razvrstavanja: vrsta naglasaka, mjesto naglasaka (od prvog sloga dalje), zanaglasna dužina, njeno mjesto u nominativu jednine (od posljednjeg sloga unatrag) i broj dužina.

Unutar tih naglasnotipoloških mjerila, pri navođenju naglasnih jedinica uzeta su u obzir i posve praktična mjerila koja određuju slijed: imenice s kratkosilaznim naglaskom, sa dugosilaznim, s kratkouzlaznim, s dugouzlaznim; zatim, u okviru toga: jednosložne, dvosložne riječi itd. Imenice su sređene i po tome imaju li nepostojano *a* kojeg iščezavanje ne zahtijeva duljenje po položaju, te imaju li nepostojano *a* koje iščezavanjem ostavlja skupinu što traži duljenje po položaju. Sva ova praktična mjerila uzeta su u obzir samo radi snalaženja u naglasnom građivu, a nemaju nikakve naglasnotipološke vrijednosti kao ni navođenje riječi abecednim redom.

PREGLED NAGLASNIH TIPOVA

PRVI TIP

Podtipovi s kratkosilaznim naglaskom u nominativu jednine:

1. glòg—glòga
2. gōvōr—gōvōra
blāgosōv—blāgosova

Podtipovi u kojih je dugosilazni naglasak u nominativu jednine:

1. dār—dāra
2. brōd—brōda
3. bān—bāna
4. stō—stōla

Podtipovi koji imaju kratkouzlazni naglasak u nominativu jednine:

1. bilig—biliga
2. bōdac—bōdāca

¹⁰ Stjepan Babić, O Daničićevu naglasnom sustavu kao sustavu, Jezik XV, broj 5/1968. Božidar Finka, Prilog akcentatskoj tipologiji u imenicama, navedeni Jezik.

3. pròsac—pròsca
4. dòlac—dòca
5. brìjāč—brìjāča
gspòdār—gospodára
komedijāš—komedijáša
6. m̀rkōv—m̀rkōva

Podtipovi s dugouzlaznim naglaskom u nominativu jednine:

1. vrábac—vrápca
2. jedínac—jedínca
Dalmatínac—Dalmatínca
3. Novopazárac—Novopazárca

DRUGI TIP

Različite naglasne jedinice s kratkosilaznim naglaskom:

1. svāt—svāta
brātćǎ—bratǎća
čěšalj—čěšlja
mlínac—mlínca
sòkolćǎ—sòkolǎća
párožak—pároška
Jāblanac—Jāblānca
nèprijatelj—nèprijatelja
Lūbenovac—Lūbenōvca
Ōskoruškovac—Ōskoruškōvca
2. bādnjāk—bādnjāka
dōbrotvōr—dōbrotvōra
nèpravednīk—nèpravednīka
3. lǎstāvćǎ—lǎstāvćǎća
pōtpōranj—pōtpōrnja

Različite naglasne jedinice s dugosilaznim naglaskom:

1. āndel—āndela
būbanj—būbnja
āndelćǎ—āndelǎća
Đūrđevac—Đūrđēvca
Pōrkolovac—Pōrkolōvca (velebitski toponim)
2. būrnjāk—būrnjāka
Kārlovčān—Kārlovčāna

Različite naglasne jedinice s kratkouzlaznim naglaskom:

1. bātćǎ—bātǎća
brānǎtelj—brānǎtelja
būbotak—būbotka
izdanak—izdānka
Ercegovac—Ercegōvca
2. iskōn—iskōna
bèzdušnīk—bèzdušnīka
prèzimenjāk—prèzimenjāka

3. Ivānčċa—Ivānčċa
4. Krāmārkovac—Krāmārkōvca (velebitski toponim)
5. bēzūmnik—bēzūmnikā
6. Kōstājānčān—Kōstājānčāna
7. antrēšelj—antrēšelja
Otōčac—Otōčca
izbāvətelj—izbāvətelja
neznābožac—neznābošca
crnōglavac—crnōglāvca
8. kukūružnjāk—kukūružnjāka
9. gospodārċa—gospodārċa
kućepāzətelj—kućepāzətelja
10. ednogōdišnjāk—ednogōdišnjāka
11. krvoprōlitnik—krvoprōlitnikā

Različite naglasne jedinice s dugouzlaznim naglaskom:

1. dōkaz—dōkaza
spāsətelj—spāsətelja
nācipak—nācipka
Búnjevac—Búnjēvca
Krágujevac—Krágujēvca
2. nápoləčār—nápoləčāra
3. nāčēlnik—nāčēlnikā
4. Bunārčan—Bunārčana
pogānovċa—pogānovċa
5. bezākonik—bezākonikā
6. Novosāđan—Novosāđana
kasnolīgālac—kasnolīgālca
7. obišenjākovċa—obišenjākovċa
8. pristolonāslidnik—pristolonāslidnikā

Hipokoristici čáko, striko, Ive, Máte itd. idu po tipu bráda, a ostale imenice muškog roda na samoglasnik uvrštene su u odgovarajuće različite naglasne jedinice imenica muškog roda na Ø.

N A G L A S N I T I P O V I

PRVI TIP

Podtipovi s\ u nominativu jednine

1. U nominativu jednine kratkosilazni je naglasak, koji se od genitiva dalje mijenja u kratkouzlazni u svim padežima,¹¹ samo je u vokativu jednine opet \ :

jedn. N. A. glōg G. glōga V. glōgu	množ. N. glōgə i glōgovə G. glōgā i glōgōvā ¹²
--	--

Jednake naglasne jedinice:¹¹ as, bak, bat, bik, bob, bor, cvek, čep, čvor, ćef, ćup, dažd, drop, džep, đon, fes, grab, grč, grm, grob, grof, groš, kit, Klek

Klis, kljen, konj (D. L. I. kōnjīn), koš, Krf, Krk, krov, krš, kuk, kup, lak, leš, mač, mašt, mošt, noj, palj, pod, pop, ris, rob, rov, rt, sak, Senj, sklop skup, slog, smet, snop, som, Split, spor, struk, stvor, šav, šef, škaf, školj, top trap, trop (drop), Trst, Tuk, tuč, tvor, zboj, zbor, zglob ...

Prenošenje je naglasaka na prijedlog oslabljeno: ù džep, pò grm, nà grob, ù Senj ...

2. Kratkosilazni naglasak ostaje u svim padežima, a dužina na posljednjem slogu čuva se samo u nominativu (akuzativu) jednine:

jedm. N. A. gōvōr	množ. N. gōvora
G. gōvora	G. gōvōrā

JJ: bivo, čopor, đavo, diver, grumen, iver, javor, jasen, kamen, kremen, lokot, marmor, pepel, plamen, pleter, pramen, prsten, sjever, soko, stožer, stremen, šator, ugljen, vijor ...

Tako i trosložne: blāgosōv, dogovor (i sve složenice sa govor).

Promjena \ u \ u lokativu jednine čuje se samo u stalnom izričaju: Nīje ōstā ni kāmēn na kamēnu (pored običnijeg na kāmēnu), ali samo u gōvoru, po būsenu, na plāmēnu itd.

Prenošenje je na prijedlog dvojako, tj. oslabljeno: dō đavola, zà divera, izà divera, pòd javōr; i neoslabljeno: pòd jasēn, nà kamēn. U trosložnih se imenica ne čuje prenošenje.

Podtipovi u kojih je ˘ u nominativu jednine

1. Dugosilazni naglasak mijenja se u dugouzlazni u lokativu jednine, a u svim je padežima duge množine \, osim u imenica koje u tim padežima imaju \ :

jedm. N. A. dār	množ. N. dārovo
G. dāra	G. dārōvā
L. na dāru	

U nominativu¹¹ je i akuzativu kratke množine ˘, a u svim ostalim padežima / :

N. V. mrāvī	D. L. I. mrāvīn
G. mrāvī	A. mrāve

JJ: ar (N. množ. āri, G. ārī ... 100 m²), bal, bar, bis, brak, brav, brid, brig, brk, brus, bus, cilj, crp, crv, cvit, čin, član, ćuk, dan, drug, dug, fat (hvat), gar, glas, glib, grad, grb, jaz, jad (N. množ. jādī G. jādā, D. L. I. jādīn), kad, kal, kas, kat, kip, klas, klip, kljun, krak, krug, kus, kvas, lik (samo u izričaju G. jednine líka. npr. Nēmā mu líka), lis (drvena građa), list, luk, mlaz, mrak, mrav, mrs, muž, pad, par, pas (pojas), pir (svadba), plan, plin, plet, praz, prut, pūk, rad, red, rep, rub, sag, sat, sin, sklad, slap, stid, sliv, smrad, snig, spas, sram, srp, stan, star (žitna mjera), stas, staž, stid, strug, svit, šjal (šal),

¹¹ U SP kao i u književnom jeziku jednaki su genitiv i akuzativ u imenica koje označavaju čovjeka ili životinju, a u svih drugih imenica muškog roda jednaki su nominativ i akuzativ (od toga se dakako izuzimlju personificirani pojmovi i šahovske figure); u daljnjem se tekstu razumijeva ta jednakost padeža.

¹² I u SP vrijedi paradigmatska norma književnog jezika koja određuje da je u genitivu množine nastavak uvijek dug i da su duga posljednja sloga ako je u tom padežu nastavak —a. Iz činjenice da je SP novoštokavski govor proizlazi i to da su njegove opće naglasne norme jednake općim naglasnim normama književnog jezika.

¹³ U daljnjem tekstu sigla JJ znači jednake naglasne jedinice.

¹⁴ U SP su u množini uvijek jednaki nominativ i vokativ i po obliku i po naglasku.

škip, štab, štit, šum, šus, tir (pucanj), trag, trak, trg, trn, trun, trup, trut, tur, ud (samo u izričaju: Nije oštā... ūd ūda), um, val, vez, vid, vik, vir, vlak, vrag, vrat, vrid, vuk, zec, zid, znak, zrak, zub (u značenju dijela tijela množina je: zúbə, zúbī, zúbīn; inače: zùbovə, zùbōvā, zùbovīn), zvek, zvuk, žbun, ždrib, žig, žlib...

Kratkouzlazni u dugoj množini ima nekoliko imenica s korijenskim samoglasnikom *o*: bòlovə, bòlōvā, bòlovīn... Tako i: bod, bon, god, gol, pol, spol, šos. Te imenice pokazuju jaku tendenciju da zadrže naglasak nominativa i u lokativu jednine: u bôlu, po spôlu itd. Od imenica bod, bon, god čuje se i genitiv jednine: bôda, bôna, gôda, pa bi po tome išle u podtip brôd—brôda, a imenica gól—gôla (po tomu naglasku u genitivu jednine) išla bi i u podtip bân—bána.

Imenice podtipa dâr—dâra koje znače čovjeka ili životinju zadržavaju naglasak nominativa i u lokativu jedine: o drûgu, po mùžu, ali imenica vrâg mijenja naglasak, pa u lokativu glasi: u vrâgu.

Prenošenje je neoslabljeno: nâ dâr, ū mrâk, zâ vûka, pō zēca, ĩza brĭga, ali iznimno: nâ ūm (Pâlo mi je nâ ūm).

2. Dugosilazni naglasak nominativa jednine mijenja se od genitiva dalje u \, a u dugoj množini u \. U imenica koje ne znače čovjeka ni životinju, u lokativu jednine mijenja se \ u \:

jedn. N. A. brôd	množ. N. bròdovə
G. brôda	G. bròdōvā
L. na bròdu	

JJ bog, boj, bok, broj, :dom, drob, gnoj, grom, kov, kraj, kroj, led, loj, lov, ma (mah), med, most, nos, od (hod), plod, plot, post, pot, raj, rod, roj, smok, sok, stog, tast, tor, tov, voz, znoj...

Imenice gost i rog u kratkoj množini glase: gōstə, gōstī (i gōstijū), gōstīn; rōzə (pored rōgovə), rōzī (pored rōgōvā), rōzīn (pored rōgovīn).

Prenošenje je neoslabljeno: zâ boga, ū bōj, nâ brôd, pōd mōst, ĩspod mosta.

3. Dugosilazni naglasak nominativa jednine mijenja se u dugosilazni u svim padežima jednine i kratke množine, samo je u vokativu jednine ~ kao i u nominativu. U svim je padežima duge množine \:

jedn. N. bân	množ. N. bânə i bânovə
G. bána	G. bânā i bânōvā
V. bâne	

JJ: Blaž, Beč, brač, Brač, brist, čunj, dvor, đak, gnjat, grič, gunj, jež, kec, ker, ključ, knez, kralj, križ, kut, kvar (duga množina: kvarovə, kvarova), lug (pepeo), malj, mir, mul, Nin, Niš, nož, panj, plast, prišt, prut, put, puž, Rim, skut, smrč, stinj, stup, sud (iudicium), svak, šaš, škip, špag, štap, trud (napor), žal, ždral, žir, žmulj, žulj...

Prenošenje je neoslabljeno: ū Bēč, nâ pānj, pōd brĭst, nâ krĭž itd.

4. Dugosilazni se naglasak nominativa jednine mijenja od genitiva dalje u \ u svim padežima jednine, duge i kratke množine, samo je u vokativu jednine \:

jedn. N. vò	množ. N. vòlə i vòlovə
G. vòla	G. vòlā i vòlōvā
V. vòle	

JJ, gri, sto, vr (vrh). Ovamo idu i imenice: gra, pra, stra, koje, doduše, u genitivu i akuzativu jednine, zbog sažimanja, glase jednako: grâ (od graha > graa > grâ), prâ, strâ, ali u lokativu imaju kratkouzlazni kao i sto: u grâvu, o prâvu, u strâvu.

Prenošenje je neoslabljeno: nâ stō, zâ grī, ū vř itd.

Podtipovi koji imaju \ u nominativu jednine

1. Kratkouzlazni naglasak mijenja se u kratkosilazni samo u genitivu množine. Sigurno je da u SP umanjnice kao što su zùbcā—zùbāca, vratcā—vratāca ne idu u ovaj podtip jer sve zadržavaju \ i u genitivu množine: zùbicā, vrâticā, nōsīcā itd. Zato su takve riječi izdvojene u posebnu različitu naglasnu jedinicu. One pak imenice koje pripadaju ovom podtipu naglasno se vladaju neobično. Proste riječi tog podtipa i one koje se ne osjećaju kao umanjnice pretežno imaju \ u genitivu množine:

jedn. N. A. bìlig	množ. N. bìligā
G. bìliga	G. bìlīgā

Tako i: Alan, bubrig, Božcā, Cigan, čekcā, čoban, dukat, jastuk, jelen, jezik, kaiš, kalup, kamiš, kazan, konak, krevet, kufer, kundak, ljiljan, malcā, medvdā, obraz, oraj, ožeg, parpā, paun, polug (polog), ragan (vrlo jak vjetar), šiljeg, taban, tavan, tovar, Turčin, unuk, vagan... Protivno tomu vladaju se imenice: blesan, bukvan, dvoran, fenjer, gaćan, gušan, mištan, Mlečan, nišan, otrov, urocā, ugrk, zekan, zlatan, zvekan, zvizdan... U tih je riječi u genitivu množine običniji nepromijenjeni, tj. kratkouzlazni naglasak: mištānā, ūrōkā itd.

I složenice obično imaju nepromijenjen naglasak: izborā — izbōrā. Takve su: iskaz, izlaz, izlet, iznos, izvor, izvoz, obrub, odbor, odmor, odnos, odsik, odskok, opis, optok, otkop, otkup, otpor, pokoj, pokrov, pomak, pomol, pomor, porez, porod, porub, potok, potop, povez, povod, predah, prorok, sukob, susrit, uboj, ukop, ulaz, umor, upis, ured, uskok, uvoz...

Sve se ostale imenice (bez obzira na to jesu li proste ili složene) često javljaju s dvojakim naglaskom u genitivu množine, tj. \ i \: bìsērā i bìsērā. Tako i: Arap, avan, balvan, brštan, cesar, čibuk, čovčcā, ćilim, deran, despot, dešpet, doček, domak, dopis, goran, grkljan, izliv, izmak, izrod, izvor, kostenj, kršćan, nezet, obrok, obrt, oklop, okov, otkos, otok, otrov, otvor, pečat, podrum, pogon, poklon, poskok, seljan, šišmiš, teret, trbu, Uskrs, vitez... Amo se pribrajaju i osobna imena i prezimena: Boban, Bogdan, Ivan, Milan, Miloš, Mladen...

Ova podjela unutar podtipa izvršena je prema naglašavanju troje informanata i na osnovi osobnih naglasnih refleksa, ali ipak držim da bi, bez obzira na čestotu jednog ili dvaju naglasaka u genitivu množine istih imenica ovog podtipa, bilo praktičnije kazati da sve imenice podtipa bìser—bìsera imaju u genitivu množine dvojak naglasak \ i \, tj. bìsērā i bìsērā, jer nakon ponovnih udubljanja može se zaključiti da se u svake imenice ovog podtipa uz češći naglasak javlja i onaj drugi. Samo deminutivi uvijek imaju kratkouzlazni, tj. nepromijenjeni naglasak u genitivu množine, pa su i izdvojeni u posebnu različitu naglasnu jedinicu.

1 kad je u genitivu množine \backslash , on se ne prenosi na prijedlog: od biligā, do mēdvīdā...

2. Kratkouzlazni naglasak nominativa jednine prenosi se od genitiva dalje s prvog sloga na drugi, samo je u vokativu jednine \backslash a u genitivu množine / u skladu s općim pravilom o dugom pretposljednem slogu kad je u tom padežu nastavak —a:

jedn. N. A. život	množ. N. živōtā
G. živōta	G. živōtā
V. žīvōte	

JJ: bodācā (obično samo u množini: probadi, protisli), čistac (čistina), gozdac (gvozdac, kopča), Gračac, klančac, kotlācā (samo u množini) mrtvac, mudrac, peleš, prīsnac, svīdok, takmac, tīsnac, vedrac... Ovamo ide i ime Miloš kad je u poslovi: Dvā lōša ūbišē Milōša. Inače je Miloša.

3. Na prvom je slogu kratkouzlazni koji se mijenja u \backslash samo u vokativu jednine:

jedn. N. prōsac	množ. N. prōscā
G. prōsca	G. prōsācā
V. prōšče	

JJ: badanj, biljac, bodac (onaj koji se uspješno bode), čabar, časak, grobak, čošak, ječam, kabā (samoglasnik ā dug je zbog sažimanja nakon prelaska / u o), kosac, koštac; kotā, lažac, ljutac, metar, momak (V. mōmče zbog duljenja po položaju), nosac, odar, otac, pakā, papar, platac, posā, prasac, stručak, šabac, šklopac (krpelj), škopac, škropac, šokac, vodac, vozac, vitā, Vršac.

U tih se imenica dugouzlazni naglasak na drugom slogu od kraja javlja samo izuzetno, i to većinom u pjesmi: Kād se rūčā, da san kod kosācā; Stō momākā, dvīsto divojākā...

Ni one imenice toga podtipa koje imaju dugu množinu ne mijenjaju naglasak: pōslovā—pōslōvā. Tako i čošak, kotā...

4. Kratkouzlazni naglasak nominativa jednine mijenja se od genitiva dalje u dugouzlazni u svim padežima jednine, samo je u vokativu \sim , a tako i u svim padežima množine, osim genitiva gdje je \backslash :

jedn. N. A. dōlac	množ. N. dōcā
G. dōca	G. dōlācā
V. dōče	

D. L. I. dōcīn
A. dōce

JJ: kōlac, kōnac, lōnac, stōlac...

5. Na prvom je slogu kratkouzlazni naglasak a drugi slog je dug. Od genitiva dalje prelazi \backslash na drugi slog, i to kao / u svim padežima, samo je u vokativu jednine \backslash :

jedn. N. brijāč	množ. N. brijāčō
G. brijāča	G. brijāčā
V. brijāču	

JJ: alat, ambar, april, arhiv, Banat, balon, barjak, barun, berač, birač, bilač, bilaš, bodač, borić, borik, Bošnjak, branik, brezik, brnjaš, brodar, brojač, brvnaš, bubnjar, bukvić, bunar, buvač, cekin, ciglar, češljic, čuvar, derač, dičak, divljak, donjak, drmun, drobiž, drugar, drvlar, duvan, dužnik (samo u poslovi: Od zla dužnika i kôza bez mlîka, inače je dūžnik—dūžnika), dvi-zak, Englez, fakin, Francuz, gajdaš, galin, glavlar, Gluvač, golić, gornjaš, gra-dić, gudač, grgeč, Hrvat, iglar, igrač, jelik, jerdan, junak, kablar, kartaš, ko-lač, konjić, kopač, kosir, kostur, kotar, kovač, kozar, Krasnar, križar, krmar, krojač, krvnik, krznar, likar, limun, Lipik, livak, lojar, lončar, lopar, lučar, luđak, lugar, mađir, medar, mesar, metilj, mijur, mladić, morač, mornar, Mostar, mrgilj (međaš), nogárø, novak, oblic, očnjak, orač, osmak, ovčar, parnjak, penjač, petak, pisar, pivač, plecaš, plemić, plivač, Poljak, popić, prostak, prvak, račun, rogač, ručnik, rudar, rukav, rvač, sedlar, seljak, Sibirnj, sijač, sitniš, slatkiš, slavić, slipić, slušač, spavač, sporiš, srndač, svinjar, svi-rač, šaran, šestar, šljivik, šurjak, težak, trećak, trubač, ukač, uzdar, užar, va-gir, vagon, vezač, vezir, vitrić, vočar, vojnik, volar, vozač, vozar, vratar, vre-bač, vršnjak, zanat, zidar, zlatar, zvonar, zvonik ...

U taj podtip idu i trosložne imenice koje jednako mijenjaju naglasak: bakalār, barjaktar, bogataš, bolesnik, crvendac, četvrtak, činovnik, desetak, desetar, devetak, general, gontunar, gospodar, izbirač, Javornik, kalendar, ka-petan, karitad, kirijaš, kokošar, kotulač, koporan, Ledenik, ledenjak, Mani-taš, medenjak, nabavljač, napadač, očenaš, oficir, ogričak, ogrnjač, planinar, poglavar, otimač, pečenjak, pokrivač, pomoćnik, poslanik, potrebnjak, poz-nanik, probirač, prostirač, rešetar, robijaš, sabirač, siromak, smetenjak, srče-nik (ljekoviti biljni korijen), stanovnik, Talijan, tamburaš, Trstenik, velikaš, Zavižan, zelembač ...

Sve te imenice imaju od genitiva dalje dugouzlazni naglasak na slije-dećem slogu, a u vokativu jednine kratkosilazni: Zavižan—Zavižana, Zavi-žane ...

Tuđice koje bi po općim pravilima novoštokavskog naglašavanja tako-ier išle u ovaj podtip češće se čuju s neprenesenim dugosilaznim naglaskom: doktorāt, magistrāt ...

Kao brijač—brijača, odnosno Zavižana—Zavižana akcenatski se ponašaju i četverosložne imenice sa \ na trećem slogu i zanaglasnom dužinom na pos-ljednem slogu u nominativu jednine, pa i njih pribrajamo ovom podtipu: apatèkār, ispovidnik, komedijaš, Kopaonik, lakrdijaš, molitvenjak, nekršte-nik, nesuđenik, osuđenik, otkupljenik, pometenik, posuđenik, poturčenjak, prepredenjak, presađenik, propovidnik, upaljenik, uškopljenik, vinogradar, zagovornik, zapovidnik, zavaljenik ...

I te imenice, dakle, pomiču naglasak od genitiva dalje na idući slog, i to kao /, a u vokativu jednine imaju \: zapovidnik—zapovidnika, zäpovid-niče ...

6. N a prvom je slogu kratkouzlazni naglasak, a drugi je slog dug. Od genitiva dalje premješta se \ na drugi slog u svim padežima, samo je u vokativu jednine \:

jedn. N. mřkøv	množ. N. mřkòvø
G. mřkòva	G. mřkòvā
V. mřkove	

Dugouzlazni je u genitivu množine u skladu s općim pravilom o dulje-nju kratkih naglasaka kad bi se oni našli na pretposljednem slogu u tom padežu.

JJ: garov, kudrov, lasov, lisov ...

Većina imenica koje u književnom jeziku idu u taj podtip, u SP ima druge nastavke: lažac mjesto lažov, šarko mjesto šarov itd.

Podtipovi s dugouzlaznim naglaskom u nominativu jednine

1. Dugouzlazni se naglasak mijenja u dugosilazni samo u vokativu jed-nine:

jedn. N. vrábac	množ. N. vrápca
G. vrápca	G. vrábācā
V. vrápće	

JJ: batac, bilac, borac, brižak, crnac, cvitak, čičak, članak, čvorak, čvr-čak, ćurak, dabar, darak, dašak, dojam, držak, dušak, fratar, glasak, glumac, gnjurac, grašak, gusak, jamac, jarak, jaram, kapak, kobac, krivac, krmak, kukac, kupac, kvasac, lovac, ljiljak, mačak, mamac, manjak, moljac, mra-čak, mrmak, mućak, mulac, najam, Nijemac, novac (nôvci—nôvācā), ovan, orā (órla i órlōvā, órlōvā, órlōvīn), papak, patak, pisac, pisak, pivac, Platak, pljusak, prašak, pravac, prelac, prutak, pulac, pušak, ražanj, redak, ručak, samac, sajam, sivac, Sremac, stupac, sudac, svetac, svilac, svirac, svrabac, šarac, šiljak, šipak, škripac, štagalj, štenac (štēnci—štēnācā), šuljak, šušanj, telac (tēlci—tēlācā), trupac, tutanj, tvorac, ugā, valjak, vinac (vijenac i kra-lješnica), vranac, vršak, zajam, znanac, zubac, živac, žizak ...

Taj se naglasni podtip prostire od Ivanče do Štokić Podova, ali se iz tog isključuje Dušikrava, gdje prevladava silazna intonacija: lōvācā, vrānā-cā. Također se na sjeverozapadu SP javlja dugosilazni naglasak u genitivu množine već u Bralčićima, a u Gornjoj Kladi čuje se gotovo isključivo silaz-na intonacija: bīlācā glūmācā ...

Imenice toga podtipa s dugom množinom imaju kratkouzlazni naglasak: pōjmōvā—pōjmōvā—pōjmōvīn. Tako i: najam, sajam, stupanj, ujam, za-jam ...

2. Dugouzlazni naglasak ostaje u svim padežima na istomu mjestu, sa-mo je u vokativu jednine \ na prvom slogu:

jedn. N. jedīnac	množ. N. jedīncā
G. jedīnca	G. jedīnācā
V. jēdīnče	

JJ: andelak (V. āndēlče zbog duljenja po položaju), bigunac, Bosanac, br-deljak, Budimac, curetak, četvrtak, čovičac, čuperak, desetak, diverak, dobi-tak, dodatak, gubitak, izdatak, jezičac, komarac, krajičak, kućerak, ledinak, ljubimac, mekušac, Mostarac, muškarac, oblačak, Obrovac, osnutak, osta-tak, pašanac, petljanac, pijanac, početak, podatak, poganac, povitak, primi-tak, prvenac, razvitak, rukavac, savitak, sinovac, smotuljak, suvarak, suvi-šak, svršetak, šaranac, Španjolac, trenutak, tuđinac, udovac, užitak, visuljak, začetak, zadatak, želudac, žumanjak ...

U taj podtip idu i četverosložne imenice s dugouzlaznim naglaskom na trećem slogu: bilopōljac, bogomoljac, bogoslovac, Crnogorac, čudotvorac, Dalmatinac, dobročinac, dobrovoljac, domorodac, donjoselac, dovršetak, gor-

njozemac, inozemac, izuzetak, Jagodinac, kokošinjac, Krušedolac, Makedonac, navijutak, nedostatak, Negotinac, Novoselac, Ogulinac, pogorilac, Pomoravac, prikodrinac, prikomorac, prvoženac, samovoljac, savijutak, siromašak, Srbijanac, staroselac, svaštoznanac, Temišvarac, Varadinac, Varaždinac, vodozemac, Vukovarac, zalogajak, zamotuljak, započetak, završetak...

Sve te četveosložne imenice zadržavaju / u svim padežima, a samo je u vokativu jednine \:

jedn. N. Dalmatínac	množ. N. Dalmatínco
G. Dalmatínca	G. Dalmatínacā
V. Dālmatinće	

U tom podtipu, bez obzira na to jesu li posrijedi trosložne ili četveosložne imenice, ni u jednog informanta nisam čuo prenesena naglasaka na prethodni slog, kao što je to u Daničića i, dalje, na toj osnovici, u kodificiranoj normi: muškārācā, dobročīnācā. Čuje se uvijek neprenesen naglasak, i to dugoulazni: muškārācā, dobročīnācā; i dugosilazni (opet od Ivanca na sjever, zatim u Dušikravi i dalje na jugoistok): muškārācā, dobročīnācā. Prema tomu, jasno je da je naglasak muškārācā, dobročīnācā u skladu s hrvatskom novoštokavskom naglasnom normom.

3. Na četvrtom je slogu dugoulazni naglasak, koji ostaje u svim padežima, samo je u vokativu jednine \ na prethodnom slogu, a na mjestu / ostaje zanaglasna dužina:

jedn. N. Novopazárac	množ. N. Novopazárco
G. Novopazárca	G. Novopazáracā
V. Novopázārče	

Takav naglasak ima i Jerusolimac. Preneseni naglasak na prethodni slog nije se čuo ni u jednog informanta.

Različite naglasne jedinice s kratkosilaznim naglaskom

1. U svim je padežima kratkosilazni naglasak. U višesložnih riječi ostali su slogovi kratki (samo je u imenica koje mijenjaju / u o sažimanjem nastao dug samoglasnik *a*, npr. čāvā): bēg, brat (množ. brācā, brācē itd. kao kūcā, kūcē), Čeh, čir, ćuv, dim, dlan, du-duva (duh), džem, đem, gad, grad, Grk, gušt, jug, klin, kmet, kru, lan, lav, lom, luk, mak, miš, mlin, Mljet, mraz, pir (žitarica), plač, plug, prag, prst, Prus, puv, rak, ren, rok, Rus, sir, skok, skot, sliz, slom, soj, splet, Srb, svat, svit (savjet), špot, štir, tić, tok, tren, Vid, Vla (Vlah), zet, zmaj, Žid...

Imenice čas, lom, rok, skok, splet, tok mijenjaju u lokativu jednine i u svim padežima množine \ u \: u času, u ròku, časovā—časōvā, ròkovā—ròkōvā; a imenice gad, rat, skot mijenjaju \ u \ samo u množini: ràtovā—ràtōvā itd., ali ū ratu (prema u rātu).

Prenošenje je oslabljeno: ū dim, zà brata, nà dlan, zà kru, ū mlin, iz rata, nà pragu. Ali silazni se naglasak s genitiva množine ne prenosi, pa se čuje samo: od Rūsā, kod Sřbā Gřkā itd.

Dvosložne imenice: biškup, bratcā, carcā, čabrēcā, čircā, dlanēcā, dušman, građan, guščēcā, Isus, jablan, Jadran, jarēcā, kablēcā, kmetēcā, kozlēcā, kruščēcā, lavēcā, Lazar, mačēcā, miš cā, Mlečcā, noktēcā, pačcā, pilcā, prstcā, pupčcā, račcā, Skadran, somcā (zabat), Srpčcā, stršen, prandid, Vlašcācā (nom. množine), zlotvor, Židov...

U ovih se imenica naglasak ne prenosi na prijedlog.

Imenice s nepostojanim *a*: bakar, češalj, čokac (udarac prstom koji se odapne od palca), čokanj, kašalj, Kopar, krušac, kupac (kup zemlje ili tučanika uz cestu), laštar, lisac, letak, meštar Mlecā (nom. množ.), mozak, nokat, oganj, Petar, pucanj, pupak, rogalj, Skadar, stisak, sužanj, svekar, svrdā, strošak, tučak, viganj, vitar, vosak, Zadar...

Imenice mozak, strošak, vitar imaju u množini \: mòzgovā—mòzgovā, vitrōvā—vitrōvā...

Prenošenje je dvojako, tj. oslabljeno: ù Bakar, pòd laštar, nà vitar; i neoslabljeno: zā strošak, ù vosak. Inače se u ovih imenica naglasak prenosi samo iznimno.

Imenice s nepostojanim *a* u kojih se prvi slog dulji po položaju: ārak—ārka, čavā, danak, ganač, janjcā (nom. množ.), klinac, kvarat, lanac, mlinac, palac, Pava, porat, sanak, sinak (pretežno se čuje samo u vokativu: sīnko), Sinac, stanak (samo u izričaju Nēmā mi stānka), starac, strmac, tanac, ujac, zglavak...

Naglasak se prenosi vrlo rijetko, i to oslabljeno: ĭdēn pò jānjce.

Trosložne imenice: Běograd, Biograd, Bogosav, bratučed, carevčā, grlōč-čā, interes, jabuččā, las-ččā, Lazarčā, Lupoglav, Miroslav, nečovkā, parošč-čā, polubrat, pratioc, praunuk, Radosav, ranioc, slušaoc, sokolčā, ugursuz, Vukelčā...

U tih se imenica naglasak ne prenosi na prijedlog.¹⁵

Trosložna imenica s nepostojanim *a*: pārožak—pāroška.

Trosložne riječi s nepostojanim *a* i duljenjem po položaju: bālavac—bālāvca, brabonjak, brbljavac, brezovac, Bukovac, čakavac, čupavac, ćelavac, ćikavac (čekić za tucanje tucanika), ćoravac, drljavac, gubavac, gušavac, Jablanač, jalovac, jazavac, kajkavac, kosovac, krastavac, Kruševac, kruškovac, kudravac, kukavac, lajavac, lakomac, mucavac, ništave (u šali npr. Za večeru ćeš ništāvce), pastorak, praporac, prnjavac, puzavac, svatovac, štokavac, štašavac, šugavac, šušlavac, Treskavac, Vrgorac, zločinac, zmajevac...

Prenošenje je oslabljeno: iz Jablānca. Inače je prenošenje vrlo rijetko, a kad se i javlja, onda je to u stalnijim sintagmama. Ta pojava vrijedi i za druge podtipove i različite naglasne jedinice u kojih je prenošenje samo izuzetno.

Četverosložna imenica: nēprijatelj.

Četverosložne riječi s nepostojanim *a* i duljenjem po položaju: Jābukovac—Jābukōvca, Kuterevac, Lubenovac, Radilovac, Smederevac...

Prenošenje je iznimno, i to oslabljeno: iz Lubenōvca.

Peterosložna imenica s nepostojanim *a* i duljenjem po položaju: ōskoruškovac—ōskoruškōvca.

2. Imenice s kratkosilaznim naglaskom i dužinom na posljednjem slogu: ājmēk—ājēmka, bačvar, badnjak, bauk, bezdan, Bihać, bosjak, božjak, brašnar, brdar, brđan, Budim, Bugar, češljār, četnik, čipkar, čizmar, dinar, galab, gavran (lok. po gavrānu samo u izričaju... mākar me po gavrānu ĭskalā, no i u tom slučaju običnije je po gāvranu), golub, gugut, guslar, guščar, gutljaj, izgled, jadnik, jastreb, jauk, juriš, Kladan, knjižar, kockar, kolar, konjak, Kozjak, kolut, komad (G. množ. komādā, D. L. I. komādīn), Konjic, korak, koren, Kurjak (nadimak, inače samo vuk), kuvar, labud, lišaj, lokot, mačjak,

¹⁵ U daljnjem se tekstu prenošenje naglasaka gdje ga nema neće ni spominjati.

miris, misec (G. množ. misēci), misnik, mišjak, mjauk, mlađak, mlinar, nećak, Nehaj, nekum, nemar, nemir, Nenad, nerad, nevid (samo u izrazu: vidon i nevidon, tj. uvijek, stalno), obad, oblak, obluk, Obrad, obruč, obzir, odzdrav, oglav, opaz, oprez, Osijek, pasjak, pauk, pekar, perut, pločnik, pogled, pokret, poljar, porast, posluv, povrat, pozdrav, poziv, požar, pridnjak, pristav, procip, prosjak, puškar, putalj, radiš, ribar, ribnjak, rođaj, rođak, sastav, sabljar, sitar, sivalj, skorup, slučaj, soldat, spomen, Stipan, stožer, strunar, sumrak, svitnjak (vrpca u gaćama, drugo je svitnjāk, tj. krijesnica), šapot, škrgut, šljivar, šumar, topot, torbak, torbar, trepet, ugled, ukras, uzrest, vidik, voćnjak, Vrbas, Zemun, žabar, žitar...

Dubletni likovi imenice pōglēd imaju značenijske razlike: U pōglēdu ti vidīn tūgu. U ton pōglēdu nēmā nīkavē zāmīrē. Promijenjen naglasak u lokativu čujemo i u ovom stihu: Čekala san dīku na vidīku. Inače naglasak u lokativu ostaje nepromijenjen. Prenošnje je rijetko, i tad oslabljeno: pō dinār, ū korāk, nā misēc, zā oblāk...

U dugoj je množini u osmero informanata utvrđen ovaj naglasak:

N. V. gālebovā
G. gālebōvā

D. L. I. gālebovīn

JJ: golub, jastreb, labud, lišaj, slučaj, kolut...

Trosložne imenice: bilobrk—bilobrkā, Bogoljub, brzovav, buzdovan, Carigrad, caronar, caronik, Daruvar, dobrotvor, događaj, Dragomir, Dragutin, iguman, imenik, imenjāk, Jablančan, jabučar, jagodnjak, jorgovan, kamenar, Kamenjak, kolovoz, konobar, konjanik, Krešimir, listopad, magazin, manastir, matičnjak, Milorad, misečnik, mišetar (mešetār), mučenik, nadončar, nakovan (nakovanj), namištaj, napadaj, naraštaj, nasrtaj, Negotin, nemoćnik, novonar, Njegovan, običaj, Ogulin, okršaj, opčonar, oproštaj, otmčar, parobrod, položaj, pomišljaj, porođaj, posrtaj, potrčar, puškomet, putopis, Radovan, ranjenik, raskorak, rukopis, rukosad, simenjāk, sramotnjak, Starigrad, suncokret, sunovrat, suvozid, Šibenik, Uljanik, uzdisaj, Varadin, Varaždin, vinograd, Višegrad, Vitomir, vitrenjak, Vukovar, zaborav, zagrljaj, zalogaj, zamišljaj (nešto vrlo maleno), zavičaj, zemljopis...

Naglasak se prenosi samo iznimno (u stalnijim sintagmama): ū Starogrād, iz Starogrāda.

Četverosložne imenice: Bēogradān, Bukovāčan, Carigrādan, Đakovāčan, lastavāčnjak, nepravednik, Podgorāčan, prepelāčar...

3. Imenice s kratkosilaznim naglaskom i zanaglasnom dužinom na drugom slogu od kraja: krāstāvčćā—krāstāvčćāa, lastāvčćā, praporčćā... Amo idu, kako se vidi, umanjene od podtipa lākamac.

Riječi s nepostojanim *a*: obŗtanj—obŗtnja, potporanj, potpregalj, zavoranj...

Različite naglasne jedinice s dugosilaznim naglaskom

1. Imenice koje imaju dugosilazni naglasak a ostale slogove kratke: āndel—āndela, bodež, Bodul, čavčćā, jarbol, kamfor, Kampur, kicoš, madež, majstor, Njegoš, peršan, ribež, smrdež, sumpor, svrbež, uzlčā, vrančā (blaže: vrag)...

Prenošenje je rijetko i tad oslabljeno: zā āndela, nā mājstora, ūz jārbol, izā jārbola...

Imenice s nepostojanim *a*: bādalj—bādlja, bubanj, lakat, lipanj, pedalj, rubalj, rujan, sičanj, smisā, srpanj, svibanj, travanj, uzā, vrisak (vrijes), žrvan... Ovamo se pribrajaju i osobna imena: Brānko, Marko, Mirko, Ranko, Slavko, Stanko, Veljko, Vinko, Zdravko, Žarko, Željko, Živko...

Prenošenje je dvojako: neoslabljeno: ù vrisak, pōd žrvan; oslabljeno dō lākta, nà būbanj. Inače se u tih imenica naglasak prenosi vrlo rijetko.

Trosložne riječi: āndelcā—āndelcā, božečcā, Dundovcā, majstorcā, ki-coščcā, madežcā, ribežcā... Vidi se da u ovu skupinu idu umanjnice od različite naglasne jedinice āndel.

Cetverosložne riječi s duljenjem po položaju kad otpadne nepostojano *a*: Đūrđevac—Đūrđevca, Karlovac, Valjevac, Vinkovcā, (nom. množ.)...

Peterosložna riječ s duljenjem po položaju: Pōrkolovac—Pōrkolōvca (velebitski toponim).

2. Imenice s dugosilaznim naglaskom i zanaglasnom dužinom na posljednjem slogu: Būrnjāk—Būrnjāka, cincar (škrtač), đimnjak, dušnik, dužnik, kolnik, kutnjak, lišnjak, mitnjak, mračnjak, plućnjak, putnik, radnik, rječnik, rudnik, stolnjak, svitnjak (krijesnica), škrbnik, tajnik, Travnik, travnjak, vjesnik, vlasnik, Vratnik, zbornik, Zvornik...

Prenošenje je rijetko i tad je oslabljeno: ù đimnjāk, nà Vratnik.

Trosložne riječi: dnēvōnčār, Karlovčan, Travōnčan, Vinkovčan...

Različite naglasne jedinice s kratkouzlaznim naglaskom

1. Na prvom je slogu kratkouzlazni, a ostali su slogovi kratki: bātācā—bātācā, bikcā, brčcā, bruscā, butcā, crvcā, cvitcā, čavlcā, čepcā, čvorcā, čupcā, čupcā, džepcā, đaćcā, fescā, grabcā, grmcā, groščcā, gunjčcā, janjčcā, jarčcā, klinčcā, kljenčcā, kraljčcā, ključcā, koščcā, križcā, kružcā, lančcā, listcā, malcā, momčcā, mravcā, noscā, nožcā, panjčcā, plastcā, plotcā, praščcā, priščcā, rascā, ražnjčcā, repcā, riscā, roščcā, sinčcā, slapcā, snopcā, srpcā, starčcā, sudcā, štapcā, tigrčcā, topcā, tračcā, trncā, vircā, vratcā, zečcā, zubcā...

U tu jedinicu idu i vlastita imena i materijalne imenice jer te riječi obično nemaju množine: Đūnav, Ilok, Kosmaj, Maglaj; kàlaj, melem, šećer... Njima se pribrajaju i one zajedničke imenice koje zbog svoga značenja obično nemaju množine: čēmer, gospod, istok, osip, škrlet... Ako bismo sve te imenice ipak uzeli u množini, one bi imale naglasne dublete kao biser, tj. genitiv množine bi im glasio: mēlēmā i mēlēmā itd.

Trosložne imenice: āpoštol, branōtelj, bubrōščcā, dilberčcā, dukatcā imalac, jastučcā, jezičcā, kaiščcā, kaluđer, krotōtelj, Krstōtelj, nemalac, obraščcā, orajcā, pobratim, Popovcā, potočcā, prijatelj, prslučcā, ranōtelj, rodōtelj, sandučcā, stradalac, šukundid, Stvorōtelj, trbuščcā, tužioc, učōtelj, ustalac, uštāpčcā, vodōtelj, vojvodcā...

Trosložne imenice s nepostojanim *a*: dōlazak—dōlaska, doručak, dvogrošac, dvonožac, isičak, izlazak, izrizak, napridak, navezak, nazadak, oblazak, odiljak, odlazak, odsičak, odušak, podbradak, podmladak, podrepak, polazak, poljubac, popasak, postupak, povratak, prolazak, ugrizak, umetak, upletak, zalazak, zaušak (pljuska)...

Trosložne riječi s nepostajnim *a* i duljenjem po položaju: bōsiljak—bōsiljka, bristovac, dolivak, drinovac, glogovac, izbljuvak, izdanak, kljenovac, kradljivac, lažljivac, lipovac, liskovac, magarac, mezimac, naranak (naramak), obojak, odvojak, ogranak, okrajak, opanak, opiljak, ostanak, ožujak, Petro-

vac, počinak, pomorac, ponovac, Posavac, postanak, potomak, pristanak, pri-danak, proplanak, prosinac, pupoljak, rastovac, rizāncə (nom. množ.), škako-vac (skakavac), smrdljivac, strašivac, trišnjovac, trgovac, udarac, uperak (is-trošen komadić sapuna), upljuvak, uranak, ustalac, ustanak, ušljivac, uvo-jak ...

Četverosložne imenice s nepostojanim *a* i duljenjem po položaju: Ercego-vac—Ercegōvca, jadikovac, jasikovac, Josinovac... Ovima se pribrajaju i imenice muškog roda na samoglasnik: izdiralo—izdirala, uzimalo... Potonje dakako nemaju nepostojanog *a* ni duljenja po položaju.

2. Na prvom je slogu kratkouzlazni, a dug je posljednji slog: iskōn—iskōna, oblik, očnjak, pripuz, šimšir, vučjak ...

Trosložne imenice: bēzdušnik—bēzdušnika, Božidar, Brisēnčar, bubrō-žnjak, Cesarčan, Cetinjan, čarapar, čelēnjak (pčelinjak), gladibrk, govedar, godēšnjak, grančar, Imočan, Ivančar, janjičar, ječmenjak, konjanik, konju-šar, kopitnjak, košutnjak, krajēšnik, mravanjak, Moračan, nesrtnik, odmet-nik, opančar, pantivik (pamtivijek), paprkaš, polaznik, posidnik, potkožnjak, pravednik, smrtnik, službenik, tamēnčar, telećak, Timočan, trudbenik, ugod-nik, ukučan, uročnik, zvirēnjak, ždripčanik ...

Četverosložne riječi: dālekozōr—dālekozōra, prezimenjak, Subotāčan ...

3. Na prvom je slogu kratkouzlazni, a dug je pretposljednji slog: ārkān-đel—ārkāndela, Ivančćə, opančćə, pokrovčćə, tobolčćə¹⁶... Ovamo se ubra-jaju i imenice muškog roda na samoglasnik: dēbēljko—dēbēljka, Nediljko, zelenko ...

4. Na prvom je slogu kratkouzlazni, a dug je treći slog od kraja. Kad se izgubi nepostojano *a*, dulji se po položaju pretposljednji slog: Krāmārko-vac—Krāmārkvca (velebitski toponim), pelinkovac ...

5. Na prvom je slogu kratkouzlazni naglasak, a dugi su posljednji i pretposljednji slog: bēzūmnik—bēzūmnika, buntovnik, državnik, Dubrovnik, gro-movnik, izdajnik, ljubavnik, neradnik, nevirnik, nevoljnik, pokojnik, pridstav-nik, protivnik, pukovnik ...

6. Na prvom je slogu kratkouzlazni, a dugi su posljednji slog i treći slog od kraja: Kōstājēnčān—Kōstājēnčina, Kramarkovčan ...

7. Na drugom je slogu kratkouzlazni naglasak, a ostali su slogovi kratki: antrēšelj—antrēšelja, Arbanas, barjačćə, ciganluk, dinarćə, domačan, dru-garćə, dučančćə, goluban, golubćə, gospodēn, jerdan ćə, junačćə, kolačćə, kolutćə, komadćə, koračćə, koturćə, krvolok, kukuruz, Kurjačćə (nadimak), labudćə, lišajćə, loparćə, magarčćə, mamurluk, misečćə, oblačćə, obručćə, pasiluk, Perušćə, rukavćə, sikutćə, šarančćə, šeširćə, travober, trgovčćə, Ve-lebtə, zidarćə, zub arćə, životćə ...

Riječi s nepostojanim *a*: Gradāčac—Gradāčca, Otočac, staračac ...

Četverosložne imenice: izbavōtelj, izvodōtelj, izvršōtelj, kukurušććə, udo-vāčćə, upravōtelj ...

Četverosložne imenice s nepostojanim *a*: neznābožac—neznābošca, peto-prstac, šestoprstac ... Ovamo idu i imenice muškog roda na samoglasnik: ble-bētalo, klepetalo ... One dakako nemaju nepostojano *a*.

Riječi s duljenjem po položaju: crnōglavac—crnōglāvca, izostanak, Jase-novac, jednoglavac, koštunjavac, nemarkljivac, podrugljivac, ponedāljak, srido-zimcə (nom. množ.), tupoglavac, vrtoglavac ...

¹⁶ Lako je zaključiti da bismo ovdje mogli navesti sve umanjene postale od skupine trosložnih imenica bōsiljak, bristovac itd.

8. Na drugom je slogu kratkouzlazni, a dug je posljednji slog: bezòbražnjāk—bezòbražnjāka, golubònjak, kobasòçar, kukuružnjak, lubenàçar, ruka vòçar, vodenàçar ...

9. Na trećem je slogu kratkouzlazni, a ostali su slogovi kratki: bezobràžluk, gospodarćò, gospodićò, Jerussoləm, koloturćò, ma nastirćò ...

Peterosložne riječi: kućepàžòtelj, starosidòlac, viroučòtelj ...

10. Na trećem je slogu kratkouzlazni, a posljednji je slog dug: ednogò-dišnjāk—ednogòdišnjāka ...

11. Na trećem je slogu kretkouzlazni, a dugi su posljednji i pretposljednji slog: krvopròlitnik—krvopròlitnika.

Različite naglasne jedinice s dugouzlaznim naglaskom

1. Na prvom je slogu dugouzlazni naglasak, a ostali su slogovi kratki: Bèčan, brlog, članćò, Dočan, doćò, dokaz, domet, drimež, dršćò, gladež grabež, Hvaran, junćò, kočò, konćò, krmćò, krpelj, krpež, kukolj, lavež Ličan, lonćò, lopov, lupež, metež, mutež, naboj, nabor, naćin, nadv, nadzor, nagon, nakit, naklon, nalet, nalog, namet, nanos, naod (nahod), napis, napoj, napon, napor, narod, nasad, nasip, naslon, nastup, nateg, naum, navoj, novćò, orlò, ovnò, paljež (palež), Pažan, pivćò, potez, povoj, pribor, prigled, prikaz, prikid, prikor, pripis, pritres, prilaz, prilog, prisad, pritop, pritvor, razdor, razlog, razred, razriz, razum, razvod, Ričan, Rimljan, rucelj, sabor, savez, sitnež, stalež, stoćò, suton, šarćò, šiljćò, šogor, tabor, talog, trpež, ukor, ulog, uteg, utor, vinćò, vranćò, vrapćò, vršćò, vrtlog, zabran, Zagreb, zaklon, zakon, zalog, Zamet, zanos, zapad, zapis, zariz, zastor, zaton, zatvor, zavtò (zavjet), zavod, zavoj, žagor, žamor ...

Trosložne imenice: Bánovćò, Kraljevćò, Spasòtelj, stričevćò ...

Trosložne imenice s nepostojanim *a*: nàcipak—nàcipka, naglasak, naplatak, navrtak, prikupac, prilipak, pritisak, zaključak, zalizak, zametak, zapećak ... Ovamo se ubrajaju i imenice muškog roda na samoglasnik (iako nemaju nepostojanog *a*): búbalo, davalò, gatalò ...

Riječi s nepostojanim *a* i duljenjem po položaju: Bènkovac—Bènkòvca, Bunejvac, Križevac, nadimak, nastavak, naviljak, prikrajak, primorac, probojac, rastanak, razdiljak, razlomak, rikavac, sastavak, škripavac, utorak, Zagorac, zaseljak ...

Četverosložna: Krágujovac—Krágujèvca.

2. Na prvom je slogu dugouzlazni a dug je posljednji slog: jármenjāk, Lozòčan, napasnik, napršnjak, narednik, Palježan, paròñar, prisodnjak (presadnjak), pustinjak, rasadnik, saveznik, savitnik, zaćetnik, Zagrepćan, zakonik, zakupnik, zaminik, zarućnik, zastupnik, zatoćnik, zaušnjak ...

Četverosložne: nápolòčår, pijavèçar ...

3. Na prvom je slogu dugouzlazni naglasak a dugi su posljednji i pretposljednji slog: nàćelnik, nazornik (nadzornik), namirnik, nastavnik, nastojnik, razbojnik, zabavnik, zastavnik ...

4. Na drugom je slogu dugouzlazni, a ostali su slogovi kratki: Banàćan, Bunarćan, Lošinjan, Mostaran, plamenćò, Sibirjan, Solinjan, Stalaćan, Sušaćan ... Vidi se da ovoj jedinici pripadaju umanjenice od podtipa ivèr, dakle: ivèrćò, kamenćò, korenćò, remenćò ...

Četverosložne: pogánovćò, rdakovćò, šimunovćò, Tomljanovćò ... Tim rijećima pribrajamo i imenice muškog roda na samoglasnik: izmíšljalo, zatèzalo ...

5. Na drugom je slogu dugouzlazni, a posljednji je slog dug: bezákoník bezakonjak, nenavidník...

6. Na trećem je slogu dugouzlazni, a ostali su slogovi kratki: Banja-lučan, Novosađan, Pozarištan (Pazarištanin)...

Peterosložne riječi: Andrijáševća, Budisávljevća, kasnoligalac... Ovamo idu i: namigivalo, pripovidalo, zanovitalo...

7. Na četvrtom je slogu dugouzlazni, a ostali su kratki: obišenjákovća...

8. Na četvrtom je slogu dugouzlazni, a dug je posljednji slog: pristolo-náslidník.

Z A K L J U Č A K

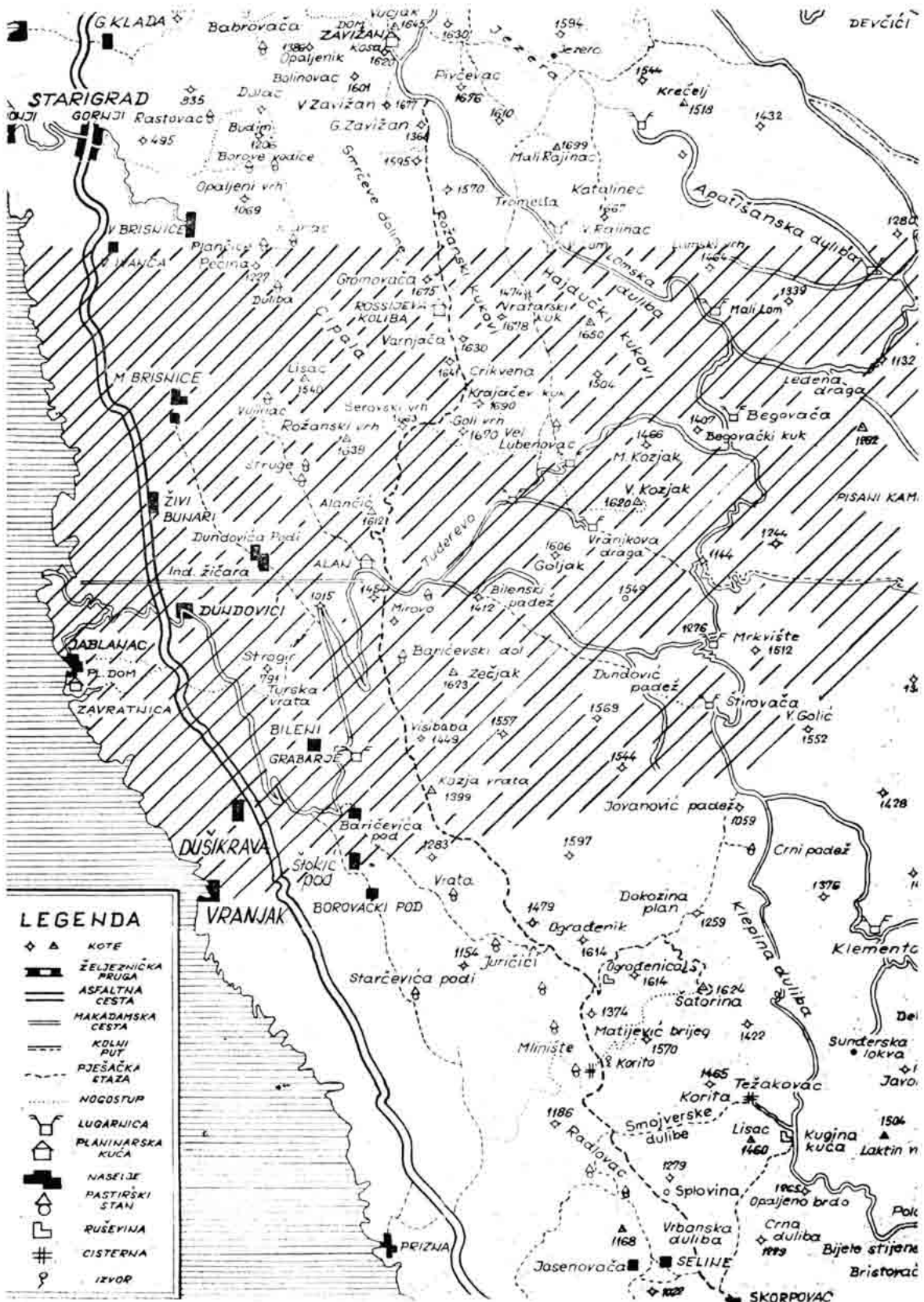
Tko želi usporediti Daničićevu akcentuaciju sa sjevernopodgorskim (na osnovi svih dosadašnjih potvrda možemo reći zapadnim novoštokavskim) naglašavanjem, — naći će:

1. zajedničke opće naglasne norme,
2. stanovit broj zajedničkih tipova,
3. vrlo različan ukupan broj tipova,¹⁷
4. različite tipove po bitnim naglasnim odrednicama,
5. različite tipološke pojedinosti,
6. bogatije tipove po broju riječi u Daničića,
7. bogatije tipove po broju riječi u SP,
8. drugačiji raspored jedinica u svim tipovima koji postoje na obje strane,
9. nove tipove u SP
10. različito prenošenje naglaska.

Sve je to do pojedinosti implicite sadržano u ovom opisu, a detaljnije bi usporedbe zahtijevale mnogo prostora, pa je to ostavljeno, kao poseban rad, za drugu priliku. Međutim, i ovaj sažetak znači bar jedno: da se treba još jednom zamisliti nad uobičajenom tvrdnjom kako na svim područjima novoštokavskog naglašavanja imamo posla samo s pojedinim inačicama istoga, tj. s nebitnim pomicanjima u okviru sustava.

Ali, iznad svega, ovaj rad aktualizira pitanje: Hoće li se u mnogo čemu mrtva kodificirana norma nametati onom što je živio, ili će se živa novoštokavska norma uzeti u obzir pri budućem normiranju.

¹⁷ Ovdje se ne misli na razlike u broju tipova koje proizlaze iz različitih tipoloških mjerila, nego na različan broj s Daničićeva tipološkog stajališta. Od sto dvadeset devet Daničićevih tipova svih imenica muškog roda, u SP nećemo naći četrdeset tipova, ali tu razliku ne treba shvatiti tako ozbiljno kao druge razlike, a posebno one koje se tiču bitnih tipoloških odrednica. Naime, spomenutih četrdeset Daničićevih tipova sadrži svega stotinjak riječi od kojih se veći dio nalazi u drugim tipovima, a manji dio jesu arhaične riječi ili one koje su oduvijek bile u upotrebi samo izvan područja hrvatskoga jezika. Najbitnije su, dakle, različite tipološke odrednice postojećih tipova i vrlo različit raspored jedinica u tipove.

SJEVERNOPODGORSKI GOVOR

Sl. 138 — Planinski zaselak — stanovi Bilenski dolac, južno od Mirova u sjevernom Velebitu. Snimak iz 1968.

Sl. 139 — Kuk Stapina (Simonovića Stapina) jugoistočno od doca Stap. Snimio I. Bralić

*Sl. 140 — Planinski
zaselak Grabarje iz-
nak Jablanca. Sni-
mak 1967.*

*Sl. 141 — Ulaz u ka-
njoj Nacionalnog
parka Paklenica*